

NOVO ČITANJE OPUSA IVANA MEŠTROVIĆA

PIŠE IVE ŠIMAT BANOV

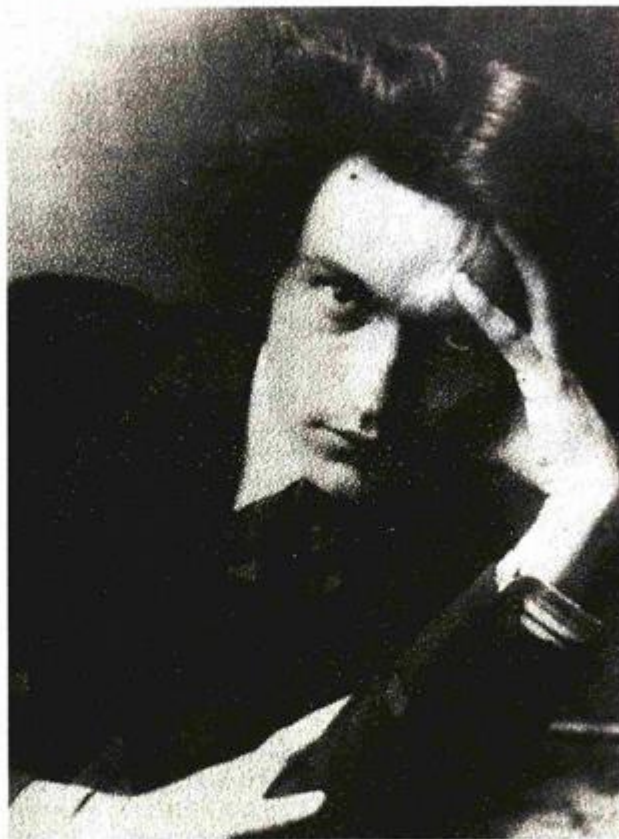
O životu i djelu Ivana Meštrovića pisano je puno. Zbog toga prepoznat kao neukrotiva snaga bečke secesije, uživao je pažnju cijeloga života. I malo je koji umjetnik imao toliko i monografija i pisanih koji su propitali do najmanjega detalja njegova privatna i javna života. Pa ipak, vapaj za izborom unutar slojevita opusa Ivana Meštrovića, kojega samo da "obiđeš treba ju dva dana" (Kosta Angeli Radovani), još je neuslišan. Nalazi tzv. konteksta (političkog, ideološkoga, civilizacijskoga, utopijskoga, kulturnoga...) odvlače u prostore u kojima, ako ponekad i nema kiparstva, ima tema, političkih, duhovnih uvjerenja, velikih ideja i zamisli. A došlo je valjda vrijeme da nakon silnih knjiga i više nego odlične dokumentacijske podloge (ljudi u samim Muzejima Ivana Meštrovića) i istraživača koji su bacili svjetlo na pojedine segmente i cjeline ovoga opusa, prestanu ne-realne komparacije i retorička zaklinjanja o genijalnom i najvećem.

Za razliku od Rodina (s kojim ga vrijednosno, uglavnom nekritički uspoređuju), koji je svojim kiparstvom i životom bio čovjekom od krvi i mesa, velikih unutrašnjih nemira, Meštrović je zarano postao mitom. I dok Rodin po strasti, nasljednik Delacroixa i Géraulta, pripada strastvenom i pesimističnom čovječanstvu s kraja XIX stoljeća koji se rada s velikim realistima, slikarima i kiparima, naš se Meštrović rada iz usmene predaje i narodnih pjesama.

Uvid u duh vremena

Meštrović je prepatetičan, fizički i gestom gromoglasan, onaj koji više i jauče izvana, drugi, Rodin ("izrazito animalni duh" C. Clark), više iznutra oblika. I dok je francuski umjetnik bavio čovjekom od krvi i mesa, Meštrović se nastojao prikazati Parmenidovom kockom i monolitom premda je srećom njegova ljudska osjetljivost bila i u kiparskom smislu najplodnosnija. I dok je Rodin temu pretvarao u oblik, Meštrović je oblik često pretvarao u temu. A miješajući civilizacije, premećući kontinente i razdoblja povijesti ostao je ponekada bez autoriteta kipa, ali s autoritetom teme. Stoga su za suptilnije duhove Vidovdanske udovice i Muse Kesedžije bila "barbarska djela" i "sumrak civilizacije" (Croce). Bilo nam to problematično ili ne, ponavljamo da su vrijednosne komparacije s najvećima (Fidija, Michelangelo, Rodin) često pretjerane i nategnute premda imamo pravo baštiniti zajedničke dileme; duh i tjeskobu vremena ili kako već to nazvali, pa i bila riječ o velikim ili o nešto manjim umjetnicima.

Da slabosti i snaga kiparstva i jednoga umjetničkoga djela izviru iznutra a ne izvana zna i pisac ove knjige Dragica Hammer-Tomić. U svojoj knjizi "Sveto i tragično u kiparstvu Ivana Meštrovića" njezin je interes širok, njezini uvidi u duh

Ogoljavanje mita o hrvatskom Rodinu

Knjiga će nesumnjivo obeshrabriti i mitomane kao i linearne plošne tumače kipareva djela sklone pretjerivanjima

vremena kompleksni i potpuni. Ona stavlja djelo Ivana Meštrovića u kontekst i u sredinu njegova školovanja i kiparskoga rasta - kontekst koji ovdje ne služi da se sa svakim kiparevim djelom bude u pravu.

Umjetnikov pesimizam

Stoga je i knjiga Dragice Hammer-Tomić dragocjena i dobrodošla u ocrtavanju duha i slike vremenu u kojemu djeluje kipar koji je postao i sinonim ne samo kulturne nego i društvene i političke moći. Pritom se i sveto i tragično kao i Meštrovićev pesimizam ucrtava na kartu srodnih filozofskih i kulturalnih silnica unutar duha epohe na prijelazu stoljeća, a posebice s osvrtnom na ulogu A. Schopenhauera i F. Nietzschea. Taj je pesimizam ponajbolje iskazan na najranijim i

i izbrojiti a kamoli propitati kompleksnost onoga u što je sve taknula Dragica Hammer-Tomić. Ovdje je korišteno mnoštvo izvora, dokumenata i filozofske literature, cijele biblioteke umjetnikovih promišljanja o svijetu i životu, čovječanstvu, religiji... To je pravo eruditsko more podataka koji stvaraju odličan temelj za buduće proučavanje Meštrovićeve umjetnosti. Uz poznavanje filozofije, posebice spomenuta Nietzschea i Schopenhauera, pisac ne propušta u to visoko društvo najdubljih misli i najvažnijih duhova ondašnjice uplesti i sva hereditarna opterećenja i uvjetovanosti našega kipara. Jednom riječju, narodna i usmena predaja i kršćanski svjetonazor, pjesmarice Kačića Miošića u iscrtavanju portreta umjetnika njoj su jednako važni, kao i primjerice ničeanska volja i snaga.

Paralelne povijesti

Za pisca ovih redaka hvalevrijedan je napor pisca da u knjizi na nekoliko mjesta opetovano ukaže kako je povijest moderne umjetnosti XX. stoljeća nepravdno i jednostrano proknjižena jer se mjerila radikalnim avangardističkim ekscima, postajući pitanjem jezika a ne sadržaja. To je za posljedicu imalo negiranje figurativnoga. U najmanju ruku postoje dvije i vrijednosno paralelene povijesti od kojih je jedna stekla slavu i svjetlo, a druga manje-više ostala prepuštena muzeju, a s kojim u sjećanje odlaze briljantna imena Francuske, Austrije, Češke Mađarske (uzmimo Bartholomé, Dalou, Frémiet, Stursa... i sam Meštrović), dok se Rodin kao seizmički potres u toj progresivističkoj slici purističkog i redukcioničkoga kriterija, nije mogao prešutjeti.

Druga zanimljivost za pisca ovih redaka proizlazi iz uvjerenja da se mahom negativistički odnos jednog kipara i pisca Koste Angeli Radovanija (u knjizi "Kip s grivom") prema Meštroviću u kiparstvu i ulozi, u tumačenju Dragica Hammer-Tomić pretvara u građu i potpurne tumačenja. Naime, unutar Radovanijeve skeptičnosti, duhovitoga cinizma i dvosmislenosti, te poneke strelice na račun Meštrovića (od kojega se "nije moglo disati"), ona je pronašla i puno koristi za Meštrovića. Nevjerovatno je zapravo kako je brojne tvrdnje velikog kipara i pisca (koje ne idu uvijek u prilog Meštroviću), pretvorila u njegove prednosti opominjući istodobno da ima čitanja i čitanja.

Ako bih se složio sa dičnim Tonkom Maroevićem da je Dragica Hammer-Tomić "Meštrovićevo djelo učinila shvatljivijim i određenijim", pridodao bih da ga je istodobno učinila i hvalevrijedno kompliciranijim, interpretativno zahtjevnijim, mnogoznačnijim, kompleksnijim, dubljim i slojevitijim. Dignuvši interpretaciju svetoga i tragičkoga u kiparstvu Ivana Meštrovića na zahtjevniju razinu, ova će knjiga nesumnjivo obeshrabriti i mitomane, kao i linearne plošne tumače sklone pukim odbijanjima ili pretjerivanjima. ●

u kasnijima Meštrovićevim djelima. I premda tvrdim da je Meštrovićev pesimizam ponekad literaran i linearan (nije uvijek kiparski nego tematski), te da svaki put ne prolazi mesom materije kipa, s njime se Dragica Hammer-Tomić približila "umjetnikovom duhovnom etimonu i kompleksnom kreativnom polazištu" obogaćujući naša polazišta i stimulirajući ih na zahtjevniji pristup opusu. I kako smo skloni tvrditi da tema kod Meštrovića nije uvijek uspjela postati oblikom, tako i pisac tvrdi da je Meštrović u svojim kipovima bio "zagonetan i teško pronican", ali je bio i sam izdašan "u pisanim svjedočanstvima", što je lijepa prilika za uvid u njegova svekolika uvjerenja. Time se nesumnjivo bližimo pojedinom djelu, kažemo bližimo ali i zastajemo pred njegovim vratima. To će pisac, nastojeći vidjeti "iza" i "iznad", navesti i kao "problem interpretacije", premda nam se čini da bez pomoći iznutra ne možemo vrijednosno govoriti o dometima pojedina djela, pa i onda kada je kontekst ovako značajki i duboko propitan.

Razloge i osnaženja svojem pristupu pisac nalazi i u samim umjetnikovim svjedočanstvima, prozrim i poetskim radovima, kiparevim razgovorima s Najvećima i Najvišima. Ali, teško je na ovako malom i tijesnome mjestu